

הַנְהִיגַת הַמַּתְבוּרָד

(תַּדְבִּיר אֶלְמַתְוָהֶד)

אֲבוּ בֶּכֶר מַחְמֹד אֶבֶן יִחְיָא אֶבֶן אֶלְעָאִיג,

הַמְכֻנָּה אֶבֶן בְּאִיָּה

הסדרה לדת, לפילוסופיה ולתרבות האסלאם

עורך הסדרה: פרופ' אבי אלקיים

חברי המערכת:

פרופ' בנימין אברהמוב, פרופ' מאיר מ' בר-אשר, פרופ' יוסף ינון-פנטון

הַנְהִיגַת הַמַּתְבוֹדֵד

(תְּדַבֵּיר אֶל־מִתְוַחֵד)

אָבוּ בֶּכָר מִחֲמַד אָבֵן יַחֲיָא אָבֵן אֶלְעִזָּא,
הַמְכֵּנָה אָבֵן בִּאֲגִ'ה

תרגום מערבית והוסף מבואות והערות:
יֵאִיר שִׁיפְמָן

הוצאת אֶדְרָא, תל אביב

Ibn Bājjah

The Governance of the Solitary

עיצוב העטיפה: **אבי אלקיים**

ציור העטיפה: פנים ארמון אַלְחַפְרִיָּה

(בספרדית: Palacio de la Aljafería בערבית: قصر الجعفرية),

בסרגוסה, שם נפגשו האינטלקטואלים הספרדיים ביניהם אבן באג'ה.

מסת"ב: 978-965-7773-18-5 ISBN:

© כל הזכויות שמורות להוצאת אִדְרָא, תל אביב

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי – אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת מאת בית ההוצאה לאור שתיתן מראש ובכתב.

נדפס בישראל תשפ"א – 2021

© Copyright 2021 by Idra Publishing

Idra Press <IdraPublisher@gmail.com>

<http://idra.org.il/>

סידור, עימוד, לוחות והדפסה:

א. אורן הפקות דפוס בע"מ, שד' רוטשילד 109, תל אביב

תוכן העניינים

הקדמה

1	פרטים ביוגרפיים קצרים.....	9
2	מהדורות בתרגומים של "תַּדְבִּיר אֶלְמַתְוָחַד".....	11
3	תכלית הספר.....	13
4	מה בין אבן באג'ה לבין אבן טַפִּיל.....	25
5	הנהגת המתבודד והפילוסופים היהודיים.....	27
	תַּדְבִּיר אֶלְמַתְוָחַד — תרגום.....	31
	ביבליוגרפיה.....	127
	מפתח מושגים.....	131
	מפתח שמות.....	133

הקדמה

1

פרטים ביוגרפיים קצרים

אבן באג'ה, אשר שמו המלא הוא אבו בכר מחמד אבן יחיא אבן אלצאג, ובמקורות הלטיניים Avempace, נולד בסרגוסה בסוף המאה ה-11, עבר לסביליה, לגרנדה ולצפון אפריקה, ומת בפז ב-1138 כנראה לאחר אכילת חציל מורעל.¹ מעט ידוע על חייו. הוא נחשב לאבי האסכולה האריסטוטלית בספרד. היה בעל ידע נרחב בלוגיקה, במתימטיקה, באסטרונומיה, במדעי הטבע, ברפואה ובמוסיקה. בימי שהותו בצפון אפריקה מונה אבן באג'ה לוזיר ע"י יחיא אבן אבו בכר, נכדו של יוסף אבן תשפין, מייסד שושלת המראבטון²,

- 1 תודה לפרופ' שרה סטרומזה ופרופ' שמואל הרוי אשר קראו הקדמה זו והעירו הערות מחכימות. כמובן שכל הכתוב במאמר זה הוא על אחריותי בלבד. פרטים על הביוגרפיה שלו, עליה אנו יודעים מעט, ראה: Steven Harvey, *The Place of the Philosopher in the City According to Ibn Bajja*, *The Political Aspects of Islamic Philosophy*, C. E. Butterworth (ed.), Cambridge, Massachussets, pp. 199-233, n. 7. להלן הרוי. Majid Fakhry, *A History of Islamic Philosophy*, New York, London, 1983, pp. 259-263. S. Munk, *Mélanges de philosophie juive et arabe*, Paris 1859, pp. 384-410. להלן: מלאנג'. ראה בנוסף לכך: אבו קאסם צאעד בן צאעד, *טבקות אלאמם*, קהיר 1998, עמ' 96-108, "Remarks on the Life and Works of Ibn Bajja", *Proceedings of the Twenty Second Congress of Orientalists*, Leiden 1957, pp. 188-196. ג'מאל אלדין אלעלוי, *מאלפאת אבן באג'ה*, בירות 1985, עמ' 77-81.
- 2 שושלת המראבטון הוקמה ע"י יוסף אבן תשפין ושלטה בצפון אפריקה ובספרד בשנים 1090-1147, שנה בה השתלטו המונחדון על כל שטחי שושלת המראבטון

תפקיד בו החזיק 20 שנה. רבים ראו בו מדינאי שלא בחל במנעמי העולם הזה הן בעיסוקיו הפוליטיים והן באגירת ממון בתחבולות שונות. הוא היה חד לשון ובעל גאוה וזכה לאויבים רבים. זו אולי אחת הסיבות למותו בלא עת.

על אורח חייו הראוותני, הנוגד לחלוטין את הפילוסופיה שלו הבאה לידי ביטוי בספרו "תַּדְבִּיר אֶלְמִתְנַחַד" (הנהגת המתבודד) והדוגלת בהתבודדות הפילוסוף בחברה הלקויה, זכה אבן באג'ה לביקורת חריפה מאבן טַפִּיל.³ לכן, טוען אבן טפיל, כי "רוב חיבוריו הנמצאים בידינו אינם שלמים ונקטעו לפני הגעתם לתכליתם". יתר על כן, אף אבן באג'ה, טוען אבן טפיל, מודה בכך, "שבמקומות מסוימים דבריו אינם מסודרים כראוי, ואילו היה בידי זמן רב יותר היה כותבם מחדש".⁴ בין חיבוריו החשובים ביותר הם תַּדְבִּיר אֶלְמִתְנַחַד,⁵ רְסָאלַת אֶלְוִדָּאע,⁶ רְסָאלַת אֶתְצָאל אֶלְעָקֵל בְּאַלְאַנְסָאן,⁷ ופירושים על אריסטו ועל ספרי הלוגיקה של אלפאראבי.

בצפון אפריקה ובספרד. מידע נוסף ראה: ו. מונטגומרי ואט ופייר קאקיה, תולדות ספרד האסלאמית, תרגם מאנגלית עמנואל קופלביץ, ירושלים תשע"ח, עמ' 106-109.

3 ראה יאיר שיפמן, פירוש נרבוני ל"חי בן יקט'אן" לאבן טפיל, ירושלים תשע"ח, עמ' 39-44. להלן שיפמן, חי.

4 שם, עמ' 44. בסוף החיבור "תַּדְבִּיר אֶלְמִתְנַחַד" נאמר: "תם מה שנמצא מחיבור זה", ללמדך שלא כל החיבור נמצא בידינו. ראה, בנוסף למהדורתו של ג'נקאנד, בה השתמשנו לתרגום זה: רְסָאִיל אַבְן בַּאג'ה אֶלְאַלְאִהִיה, מהדורת מַאג'ד פַּח'רִי, בירות 1968, עמ' 96. ראה, כמו כן, אבן רִשָּׁד, אגרת על אפשרות הדבקות עם השכל הפועל לאבן רשד עם פירוש נרבוני, מהדורה מדעית עם מבוא והערות על ידי קלמן בלנד, ניו יורק 1982 עמ' 147 / 29-30: "הספר [תַּדְבִּיר אֶלְמִתְנַחַד] בלתי שלם וכונתו קשה להבין".

5 פרטים על פרסומיו, פרפרויות של החיבור ותרגומים שלו ראה להלן.

6 יצא לאור ע"י מיגל אסין פלאסיוס ב-Al-Andalus, 1943; ע"י מַאג'ד פַּח'רִי בספרו "רְסָאִיל אַבְן בַּאג'ה אֶלְאַלְאִהִיה", בירות 1968 וע"י שארל ג'נקאנד, פריס 2010.

7 יצא לאור כנספח לתלח'יץ כתאב אלנפס לאבי אלוליד אבן רִשָּׁד ע"י אַחְמַד פּוֹאֵד אֶלְאַוּאִנִי, קהיר 1950; ע"י מַאג'ד פַּח'רִי, וע"י שארל ג'נקאנד.